

A-00473: Peder Olsen Megrund – erindringer del 12

Der saa jeg det ynkeligste Gudshus jeg nogensinde har seet: et lidet av tømmerstokker oplaftet bygværk, ikke større i omfang end en sørlandsk meget fattig husmandsstue. Var husets ydre uanseligt, saa var dets indre ikke bedre, da vi omsider kom saa vidt, at vi kunde se det. Dette havde imidlertid sine vanskeligheder, som det tog tid at overvinde. Der fandtes i kapellets nærhed nogen faa usle hytter, hvis indvaanere ialfald for øieblikket syntes at være endnu færre og uslere: en del yderst forkomne skoltelapper. Vi fik en av disse i tale og lod ham forstaa, at vi ønskede at bese kirkehusets indre. Denne underretning syntes imidlertid bare at vække mandens mistanke og ikke spor av imødekommenhed. Efterhaanden blev han dog villig til at tale med ”kirkeværgen” om sagen. Men kirkedøren var ikke paa langt nær aabnet med det, snarere endnu mer laaset end nogensinde; thi kirkeværgen – efter udseende en nogen alderstegen stakkar, der i begyndelsen gjorde indtryk at være baade døv og blind, men i virkeligheden nok kun var uvillig til at høre og kanske paa vei til daarligt syn – erklærede, at han ikke kunde finde kirkenøglene.

Jeg for min del troede nu, at vi hermed var kommet til punktum, men en kollega forstod situationen bedre. Han tog – meget ostentativt – sin pengepung og raslede hørbart med nogen sølvmynte. Det skulde betyde, at der i dag vilde vanket drikkepenge, naar bare det uheld ikke havde været, at kirkedørsnøglen ikke kunde findes. Vinket blev forstaaet; der blev iværksat en grundigere søgning og om føie tid var det tabte fundet. Helligdommen blev aabnet. Men hvor tarvelig og lidet andagtsvækkende ialfald efter mit skjøn og min smag. At tømmervæggene var helt nøgne, kunde vel ikke rigtig siges forsaavidt som der hist og her var opklæbet blade med helgebilleder. Ellers var rummet skummelt og trist uden spor av siddeplads for menigheden. Den skal altid paahøre messen staaende.

For at faa betræde husets allerhelligste maatte vi yde en ny skjærv og derhos strengt iagttage, at vi ikke gik ”rangsølest”, men fulgte solen, naar vi gik rundt alteret.

Det hele var jo snart besigtiget, og noget storartet i retning av pragt havde vi da heller ikke seet, men vi kunde fortælle, at vi havde seet Boris Gleb, hvilket blev anseet i dette tilfælde som det udløsende moment. Bagefter har mindet om dette besøg ofte givet stødet til det spørgsmaal: Er det muligt, at Gud ogsaa i dette tempel kan aabenbare sit navn og vinde hjerter, hvor de par aarlige gudstjenester bestaar av en messe, hvis ordlyd ingen av tilhørerne forstaaer?

1874 var det sidste aar jeg deltog i Finmarkens amtsformandskab. Den gang blev det avholdt i Vardø under ledelse av byfoged Aall i Hammerfest, som var konstitueret amtmand under ledigheden efter amtmand Holmboe, som tidligere paa aaret var blit kaldt til kongens raad. Fra selve mødet erindrer jeg intet, som kunde have særlig krav paa at komme til udtryk her. Men det fortaltes mig senere av gamle fru Buck fra Øksfjord, som i den tid besøgte slægtninger i Vadsø, at der i nær forbindelse med vort møde tildrog sig en liden begivenhed i Vadsø, som i mange dage gav folk noget at snakke om. Ogsaa dette aar blev vore forhandlinger paa amtsmødet færdige saa betimelig, at vi havde en dag til overs til privat avbenyttelse. Denne tid vilde den konstituerede amtmand anvende saaledes, at han fulgte dampskibet paa nordgaaende til Vadsø for at hilse paa sin bror, sogneprest Aall i Næsseby. Brødrene havde ikke seet hverandre i jeg ved ikke hvor mange aar, og nu skulde de da mødes, naar sognepresten vilde sørge for at komme med lokalskibet fra sit hjem til Vadsø, mens det store kystskib lossede og lastede der. Dette var nu altsammen avtalt gennem korrespondanse paa forhaand og alt gik i orden. Da lokalskibet bragte presten til Vadsø, var byfogden allerede kommen og mødte op paa kaien for at møde sin bror snarest mulig. Men de som saa paa det, havde nok vanskelig for at opfatte det som et gjensynsmøde mellem brødre. Presten, som i mange maader nok skulde være anderledes end

andre mennesker, havde bl. a. en dybt indgroet respekt for al autoritet, en respekt der vil snarere havde øget end avtaget i de mange ensomme aar i Nesseby. Ved denne leilighed skal han efter sigende under trykket av nævnte respekt saa rent have glemt brorskabet over amtmannsværdigheden, at han ved landstigningen og vandringen indover kaien gik bøiet som en østerlandsk træl for at vise amtmanden skyldig høflighed.

Blandt hændelser som mødte mig i Finmarken, var ogsaa den, at jeg i en valgperiode blev kaaret til anden suppleant for Finmarkens stortingsmænd. Efter valget blev det sagt mig av en av de fra prestegjældet fremmødte valgmand, at jeg ganske visst vilde bli valgt til stortingsmand, dersom jeg havde været personlig tilstede ved valget. Formodentlig skulde jeg i tilfælde været underkastet en eksamination i politik.

Heldigvis fik attentatet ikke videre følger; for anden suppleant blev der ikke brug, og inden næste stortingsvalg var jeg fraflyttet Finmarken. Det er med flid jeg siger: heldigvis. Nu – mod slutten av mit lange levnetsløb kan jeg ikke pege paa et eneste tilfælde, hvor en prests tingfærd med sikkerhed kan siges at have været uden skade for hans prestegjærning, hvorimod jeg kjender bestemte tilfælde, hvor stortingslivet synes at have gjort det rent av med presten.

Omtrent paa samme tid som jeg saaledes slap uskadt forbi storpolitikens skarpe hjørne, trak jeg mig ogsaa tilbage fra det kommunale styre. Et av mine sidste foretagender i egenskap av herredets ordfører bestod i ledelsen av et formandskabsmøde til decision til det senest reviderte kommuneregnskab. Mødet holdtes i prestegaarden og bestod, naar det var fuldtalligt, av 3 mand, men ved denne leilighed traf det saa, at den ene havde forfald, saa vi kun var to. Hertil kom endnu den omstændighed, at den ene av os to, nemlig lods Søren Klaussen Bankekeilen, efter en travl nat i lodstjenesten var saa dødtræt at han omtrent ikke kunde holde sig vaagen.

Forhandlingerne skred da frem paa den maade, at naar jeg havde læst op en post, som skulde under votering, maatte jeg vække Søren og sige: Jeg stemmer for vedtagelse, og han nikkede sit bifald og faldt paany i søvn, mens jeg førte til protokols og oplæste næste post. Saaledes gjorde vi, hvad vi kunde, og jeg tror ikke, der indløb følgesvangre feil.

Min nærmeste eftermand i ordførerstillingen var fisker og gaardbruger Peter Berg paa Ansnes. Han var født i Romsdalen, tapper og uforfærdet, hvilket kom vel med paa den veirhaarde plads, han beboede. Da han sagde os farvel i prestegaarden til avsked, takkede han mig for min ”gode bevisthed”, hvilket skulde betyde ”bevist godhed”.

Vort ophold i Loppens prestegjæld varede i omtrent 8 aar, og naar jeg nu ogsaa under nedskrivningen av disse erindringer staar i begreb med at sige stedet [!], bør jeg tilslut nævne ved navn en del av de personer, jeg kom i berøring med i de aar, vi var der.

Jeg har visst alt nevnt det før, at befolkningen på selve kirkestedet Gloppen eller øen, hvorefter præstegjeldet har sit navn, i min tid i det høieste dreiede sig om 70-80 sjæle. Der var da stedets handelsmand Georg Ulich, f. 1822 paa Tamsøen, paa fædrenes side visstnok av tysk oprindelse, men langt tilbake i tiden. Hans mor var født Skotlanderinde. Han havde alt i mange aar drevet forretning paa stedet, da jeg kom did, og vedblev dermed til sin død i en høi alder. En stor og stærk kar, rask og uforfærdet, vel skikket til at ekspedere postskibet paa dette for sin veirhaardhed næsten berygtede sted. Han havde stor familie. Man spaaede os, da vi havde tiltraadt reisen til Finmarken, at Ulichs vilde bli os ubehagelige naboer. Men i fred mødtes vi først og i fred og god forstaaelse sagde vi hinanden farvel, hvorved jeg tog med mig mange lyse minder om vænlig hjelpsomhed.

”Gamle madame Hjorth”, (Fruetitelen var ikke saa almindelig endnu den gang), datter av presten Struve og født paa Loppen 1807. Nu var hun mangeaarig enke efter handelsmand paa stedet, Hjorth, som i sin tid var kommen der opp fra Bergen. I mandens levetid var der nok velstand i det

Hjorthske hus, men da gamle Hjorth var død, og handelen gik over til sønnen Nils, satte denne meget snart alt overstyr, saa at nu sat moren i meget smaa kaar. Hun kom ofte i prestegaarden for at hygge sig lidt ved en lun passiar. Tre av hendes døtre var gifte og bosatte paa kirkestedet, den yngste med stedets kirkesanger, Jørgensen, en anden med en fisker Enok Eriksen. En søn av denne, Erik Berton, fik i 1870aarene stilling som butiksvend hos kjøbmand Joachim Giæver i Tromsø, men han forlod snart denne tjeneste og udvandrede til Amerika, hvor han fik uddannelse til prest og kaldte sig fra den tid Berton Slettedahl, mens han før stadig skrev sig Erik Eriksen. – En tredie datter var gift med fisker Nils Jakobsen, en driftig kar, som lagde sig tilbedste saa meget, at han opførte eget hus, der længe gjorde sig bemærket som det mest staselige fiskerhjem paa stedet. Madam Jakobsen blev tidlig enke og havde ingen barn. Den første vinter efter mandens død slog Finmarksfisket nok saa godt til, og man hørte da engang enken med sin sylende stemme ytre:” End at ikke han Nils skulde levet no, det blev saa godt fiske!” Det var ikke armoden som presset sukket frem, Else Jakobsen sad nok bedre i det end kanske alle de andre paa øen.

Av haandværkere fandtes skomaker, smed og snekker. Skomager Engstrøm, der tillige var medhjælper s graver og ringer, var svensk – jeg tror næsten han var født i Stockholm. Ialfald udtalte han engang under sine lidelser av svækket fordøielse at havde han bare kunnet naa til Stockholm, skulde han vel fundet raad for sin daarlige mave – hvilket tyder paa godt kjendskab til staden. Hans hustru, Justine, lagde en dæmper paa disse forhaabninger ved at svare:”Knap nok, om der findes nogen i Stockholm heller, som kan sætte ny invention i et menneske”. Smeden var gamle Ole Værdal, kommet fra Værdalen en gang i tiden og nu boende i eget meget forfaldne hus i smaa kaar sammen med sin søn og svigerdatter.

Tømmermandssnekkeren Wickström boede med sin hustru uden børn i eget hus ganske nær kirken. Han ansaaes for kvæn, men om han ogsaa var født i Finland, ved jeg ikke -, tror det neppe. Man hørte aldrig tale om, at der manglede den mand noget paa helbreden, men en dag rammedes han av et lettere slagtilfælde. Ikke saa at han blev lam paa noget lem, men han mistede for en tid sprogets brug, det vil da sige: han blev ikke stum tvertimod blev han paa sin vis rent ud snakkesalig, saa ustanselig strømmede ud av hans mund en blanding av enkelte ord og en mængde ubegribelig lyd. Omsider blev han igjen som før, men det tog tid, og under rekonvalesensen viste det sig flere gange det fænomen, at enkelte ord i hans minde skulde udtrykke en ganske anden mening end den lød paa. En dag stod han paa et stillads i færd med at sætte udvendig paneling paa et vaaningshus. Han havde snadde i munden, men den var slukned og han savnede fyrstikker. For at spare umaken med selv at stige ned og skaffe forsyning, anraabte han en gut, eller var det en mand, som stod i nærheden om hjælp til varme paa piben. Men det gjorde han ved at raabe av alle kræfter:”Vand! Vand!” som om det gjaldt paa livet at slukke ild i stedet for at tænde paa. Det tog tid, før han blev forstaaet. Noget senere var det vel, at han reiste til Tromsø for at søge legehjælp. Han reiste uden følge, da han vel ansaa sig saavidt i bedring, at han selv kunde snakke for sig. Men det slog lidt klik for ham endda; da nemlig legen spurgte ham:”Hvor gammel er De?”, svarede han: ”500 aar”. Han var 50.

Henrik Gylling, f. 1829, medhjælper og lods, sagde sig at nedstamme fra en av de gamle prester i Loppen. I førstningen av mit ophold i Loppen boede han i en stue saa lav, at jeg neppe kunde staa helt rak under bjælkerne. Men efter at Nils Jakobsens nye hus havde vækket manges attraa efter bedre bolig og der desuden en vaar indtraf ”loddefiske” paa stedet, byggede ogsaa Henrik Gylling hus i omtrent samme stil.

Det er med glæde jeg mindes ogsaa Henrik Gylling saa vel som saa mange andre av vore daglige naboer fra den tid; han var baade velvillig og forstandig og viste os mangan tjeneste. Men han

kunde jo ogsaa gjemme en skjælm bag øret, og man burde helst vogte vel paa sine ord i samtale med ham.

En av de første gange jeg paa embeds vegne skulde sætte mig i baad – jeg mindes ikke mer, hvad reisen gjaldt – var det Gylling med baad og mandskab, som skulde føre mig. Veiret var ikke stormende, men visstnok hvad man kalder en stiv kuling. Med det samme seilet var oppe, lod Gylling (som naturligvis var høvedsmand) baaden gjøre en svingning for at komme i kurs, hvorved den krængede saa meget, at sjøen ”stod ind over riben”. Jeg skjønnte det ikke straks, men senere forstod jeg, at manøveren ikke bare havde til hensigt at lægge baaden i kurs, men lige saa meget at prøve, om den nye, meget ungdommelige prest kunde bringes til at skrike op av angst. Dette hændte imidlertid ikke; kan hændte, jeg paa den maade indlagde mig en del anseelse hos den prøvede sjømand. I aarenes løb fik han leilighed til at føre mig fra og til land ved Loppens berygtede landing. den bestod jo av en aaben red, saa at det – naar Nordhavets sjøer havde reist sig i sin vælde – var umuligt at landsætte baad i den almindelige baadstø. Det hændte derfor mer end engang. at postskibet ikke kunde ekspederes, og en vinter hændte det mig to ganger, at jeg kom fra embedsreise i annekserne og maatte reise hjemmet forbi, fordi det ikke lod sig gjøre at sætte baad. Begge gange maatte jeg ty til næste anløbssted søndenfor. Det var Skjervø. Her var ”gamle Rasch” den gang handelsmand, og jeg husker endnu tydelig, hvorledes han paa sin velvillige maade slog op en rungende skoggerlatter, da jeg anden gang – efter nogen ugers mellemrum – steg i land fra hans ekspeditionsbaad som et slags havareret skibspassager. Blandt indvaanerne paa kirkestedet var der ogsaa en del, som ikke selv eiet hus, men boede som inderster eller enslige leieboere.

Naar jeg nævner dette sker det dog kun for at omtale en enkelt av dem, og dette igjen kun fordi denne enkelte staar for mig som et eksempel paa, hvad jeg vil kalde en robust smag. Hans navn var, om jeg ikke husker feil, Carl Pedersen, og stedets handelsmand benyttede ham gjerne som ”tranbrænder” ved tilvirkningen av den opsamlede torskelever til tran. Under det arbeide turde brænderen ikke forlade sine smeltegryder, fordi indholdet var noksaa ildsfarligt. Derfor blev hans middagsmad gjerne sendt til ham i brænderiet. En dag bestod middagsmaden av risengrød. Min godeste Carl vilde have ”smørøie” i grøden og benyttede dertil resolut en skefuld torsketrans av grydens mørkebrune, harske indhold.

I de første 4-5-aar av min virketid i Loppen var doktor Peder Selmer stedets distriktslæge og bosat i Hasvaag paa Sørøen, altsaa i Hasvik annekst til Loppen. Hans frue var ogsaa født Selmer, jeg tror næsten, de var søskendebørn – elskverdige mennesker som det altid var mig kjær at hilse paa, naar jeg var i annekset.

Blandt mine sognebørn i Loppen hadde jeg to tvillingbrødre, av finsk oprindelse, som var hinanden saa lige, at jeg under 8 aars bekjendtskab ikke kunde avgjøre, om det var Amund eller Sven jeg hadde for mig. Der var nok kanskje andre end jeg, der led under vanskeligheten, og selv vidste brødrene naturligvis god besked om den skuffende lighed og morede sig visst over de indtræffende feiltagelser. Dette slutter jeg derav, at de – ikke tilfreds med den medfødte lighed – alltid sørgede for, at naar den ene fik ny dress, fik den anden samtidig ogsaa ny dress av samme slags tøy og samme snit.

En ældre bror av disse tvillinger, Peder Andersen Tverfjord, nød den ære at bli indvalgt i sognestyret, efter at jeg var udtraadt. Han satte pris paa dette og deltog samvittighedsfuldt i møderne, men hadde nok ikke altid nogen klar opfatning avforhandlingernes gjenstand. Herom fortalte ialfald Nils Jakobsens enke følgende morsomhed: Sognestyret hadde netop holdt møde for efter høiere ordre at avgi erklæring angaaende tanken om en forlængelse av jernbanen til Nord-Norge. Da mødet var slut, mødte madame Jakobsen ham, og spurgte i farten: ”Naa, Per, Stakkar! hvad er det, Dere har havt møde om i dag?” ”A,ja! Det va berre nokka telegram, nokka

skidt." lød svaret. Dette var altsaa et træk fra Peder Andersens offentlige liv. Engang blev jeg vidne til et træk fra hans privatliv, som kulturelt seet er karakteristisk nok til at bli nævnt her. Under en færd paa embeds vegne i det strøg, hvor hans hjem laa, skulde jeg benytte leiligheden til at faa en konferanse med ham. Jeg kom til hans hus en deilig solskinsdag, netop som middagsmaden var under de sidste haandgreb for at bli færdig. Den bestod av kogt faarekjød med grynsuppe. Der stod Peder Andersen ved den kogende madgryde med et stort traug i den venstre haand og en stor træslev i den høire og øste gjentagende prøver av den kogende suppe, som han derefter til avkjøling rørte ud i trauget og førte til munden, for at komme til klarhed over om den var som den skulde. Dette foregik uden avbrydelse, mens han besvarte min hilsen og bad mig ind i stuen. Herinde fandt jeg konen flittig beskjæftiget med arbeide skotøi (komager). Dette er den vanlige fordeling av de huslige arbeider blant Finnerne i de egne. Siden jeg har nævnt noget, som kan gjælde for kulturtræk, kan jeg ogsaa nævne et andet, der vel paa en maade tør regnes til kulturtrækkenes familie, skjønt det ganske lige frem er en pudsigg misforstaaelse.

I en anden forbindelse har jeg før omtalt lodsens Søren Clausen Bankekeilen. Hans hjem, Bankekeilen laa inde paa fastlandet tvers over sundet fra Loppen, "Loppesveet"[?] kaldte man det. Han kunde nok stundom være heftig, men mod os var han bestandig den venlige mand. Ofte udtalte han ønsket om, at vi en dag maatte komme og se hans hjem. Det blev alligevel ikke noget av, saa længe hans første hustru levede, men efter han var blit gift anden gang, og det saaledes var faldt i min lod at forrette vielsen, blev hans iver endnu større for at realisere planen om besøget, og en virkelig "vakker" dag blev det alvor.

Da vi var kommet i baaden, Søren havde indtaget sin plads ved aarerne, og min hustru og jeg var anbragt i akterskotten, tog jeg bl. a. vare paa Sørens post, som bestod av et nummer av "Almuevennen" og "Adressebladet". For at sige noget ytrede jeg: "Jeg ser, De holder Almuevennen, der er meget godt at læse der." Søren forholdt sig foreløpig ganske taus til min bemærkning der jo heller ikke var beregnet paa noget egentlig svar, men jeg syntes rigtignok at hans ansigt mer og mer antog et alvorligt præg. Endelig hørtes han med dyster gravrøst udtale følgende: "Det vil naa vise sig i dette eller næste nummer, om presten Melbye virkelig er morderen eller ei."

Melbye var den gang sogneprest i Lebesby i Østfinmarken, og det kunde selvfølgelig ikke undgaaes, at udtalelsen bragte min hustru og mig til at studse. Jeg havde saavidt gjort sogneprestens bekjendtskab og i ham fundet en kanskje lidt original og ikke netop fremragende begavet kollega, men ellers en jævnt pyntelig og omgjængelig mand, om hvem jeg intet ondt havde hørt. Man da den gruelige hemmelighed muligens skulde avsløres i det nummer av almuevennen, jeg netop holdt i haanden, faldt det jo ganske naturligt at kaste et blik i avisen, og der ser jeg da, at bladet netop i de dage var ifærd med at levere et avtryk av Steen Steensen Blichers "Presten i Veilby". Fortællingens titel var sat som overskrift med litt forsirede gothiske bogstaver, og dette havde bevirket feillæsningen Melbye for Veilbye, en feil som vi allerede paa baaden fik rettet paa lempeligste maade og derved befriet sogneprest Melbye for en saare ufortjent mistanke. Jeg tror ogsaa, Søren Claussen selv følte sig lettet ved opklaringen. Han havde sikkert en følelse av, at det i grunden gik alle Finmarkingers ære for nær, at amtet skulde tælle en morder blant sine prester.

I sidste halvdel av juli maaned 1876 tiltraadte jeg Tromsøsundets sogneprestembede, hvortil jeg var blit udnævnt i begyndelsen av samme aar. Nye mennesker og nye forhold og ny beklemmelse ved indtrædelsen i et embede som jeg skulde komme til at betjene i 17 aar. "Olsoksøndag"): første søndag efter 29. juli 1876 blev jeg indsat, og Olsoksøndag 1893 holdt jeg avskjedspreken i Tromsøsundets kirke.

Da dampskibet som førte os fra Finmarken, lagde til ved en av kaierne i Tromsø for at at avskile os og losse vore faa medbragte eiendele, kom der netop en øsende regnskur, som saa ud til at ville trykke stemningen, men før vi kunde begynde at stige i land, var regnet ophørt for den dag, og solen skinnede paa det venligste. Desuden var stedets kirkesanger, Nikolaisen, kommet ombord for at byde os velkommen og give os velvillige og forstandige raad. Som en indvielse klang det, da vor yngste, Conrad, - den gang noget over 1 ½ aar gammel – just som vi skred over byens storgade for at komme paa veien til prestegaarden, - med klar melodi og av al kraft sang:”Ja, vi elsker dette landet, som det stiger frem”-

Den gang havde jeg ingen stærk fornemmelse av kjærlighed til det nye terræn, som nu i mange aar skulde være vort hjem. Men eftersom tiden led, blev dette meget annerledes. Stedet blev os kjært, efterhaanden som menneskene blev os kjendte og kjære i løbet av de 17 aar, hvor vi var knyttet til Trømsøsundet.